

अवेक्षते अर्थतः पर्यालोचयति कपिलं कपिलप्रशिष्यं पंचशिखं ॥ ५२ ॥ इति शांतिपर्वणि मोक्षघर्मपर्वणि नैलकंठे ये भारतभावादीपे एकोनविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१९ ॥

किं कुर्वन् सुखमामोति किं कुर्वन् दुःखमामुयादित्यारभ्य आद्यंतं सर्वभूतानां ज्ञानुमिच्छामि कौरेवत्यतः प्राक्तनी एकादशाध्यायी उक्तवक्ष्यमाणस्वरूपज्ञानलाभार्थासाधनसंपद्विधानार्थाप्रायेण स्पष्टार्थातथापि विषमाणि पदान्यत्र व्याख्यायते ॥ १ ॥ श्रुतिसमाधयो वेदद्रष्टारः ॥ २ ॥ दमो बाहो द्रियनिग्रहः तद्वर्जितः अदांतः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ तीक्ष्णो राजसः अभिज्ञानकामादीन् ॥ ६ ॥ क्रव्याद्भ्यो व्याघ्रादिभ्यो

इमं हियः पठति मोक्षनिश्चयं महीपते सततमवेक्षते तथा ॥ उपद्रवान्नानुभवत्यदुःखितः प्रमुच्यते कपिलमिवैत्यमैथिलः ॥ ५२ ॥ इति श्रीमहाभारतेशांतिः ॥
मोक्षः पञ्चशिखवाक्यं नाम एकोनविंशतिर्गोपनीयः ॥ ५३ ॥ सुधिष्ठिर उवाच ॥ किंकुर्वन् सुखमाप्नोति किंकुर्वन् दुःखमाप्नुयात् ॥ किंकुर्वन्निर्भयो लोके सिद्धश्चरति भारत ॥ ५४ ॥ भीष्म उवाच ॥ दममेव प्रशंसति वृद्धाः श्रुति समाधयः ॥ सर्वेषामेव वर्णानां ब्राह्मणस्य विशेषतः ॥ २ ॥ नादांतस्य क्रिया सिद्धिर्यथा वदुः पपद्यते ॥ क्रियातपश्च सत्यं च दमे सर्वं प्रतिष्ठितं ॥ ३ ॥ दमस्तेजो वर्धयति पवित्रं दम उच्यते ॥ विपाप्मानिर्भयो दांतः पुरुषो विदते महत् ॥ ४ ॥ सुखं दांतः प्रस्वपिति सुखं च प्रतिबुध्यते ॥ सुखं लोके विपर्येति मनश्चास्य प्रसीदति ॥ ५ ॥ तेजो दमेन धियते तत्र तीक्ष्णो धिगच्छति ॥ अमित्रांश्च बहून्निर्त्यं पृथगात्मनि पश्यति ॥ ६ ॥ कव्याद्ब्रह्मभूतानामदांतिभ्यः सदा भयं ॥ तेषां विप्रतिषेधार्थं राजा स्तुष्टः स्वयं भुवा ॥ ७ ॥ आश्रमेषु च सर्वेषु दम एव विशिष्यते ॥ यच्च ते पुं फलं धर्मभूयो दांते तदुच्यते ॥ ८ ॥ तेषां लिङ्गानि वक्ष्यामि येषां समुदयो दमः ॥ अकार्पण्यमसंरंभः संतोषः श्रद्धानता ॥ ९ ॥ अक्रोध आर्जवं नित्यं नातिवादो भिमानिता ॥ गुरुपूजानसूया च दया भूतेष्वपैशुनं ॥ १० ॥ जनवादं नृषा वादस्तुतिं निंदा विवर्जनं ॥ साधुकामश्च स्पृहयेन्नायति प्रत्ययेषु च ॥ ११ ॥ अवैररक्तसूपचारः समो निंदा प्रशंसयोः ॥ सुवृत्तः शीलसंपन्नः प्रसन्नात्मा लवान्प्रभुः ॥ १२ ॥

मांसभक्षकेभ्यः ॥ ७ ॥ भूयोऽधिकं ॥ ८ ॥ लिंगानिस्वरूपाणि समुदेत्यस्मादितिसमुदयोहेतुः अकार्पण्यमदीनत्वं असंभोगिनिवेशाप्तावः ॥ ९ ॥ अतिवादोलौकिकार्थभाषणं अभिमानितार्गवः ॥ १० ॥
जनवादोराजादिवार्ता साधुकामोमोक्षार्थी प्रत्ययेषुसुखदुःखाद्यनुभवेषु आयतिउत्तरकालं नस्यहेतुं प्राप्तंसुखादिकंभुंजीतनतुकालांतरीयौतज्जोहर्षविषादौचितनीयावित्यर्थः नायतिप्रत्ययोवृष्वितिपाठे
फलसंवादेनविश्वस्तोत्रेषु किनुप्रागेवअकृतकार्येषुसाधुष्वविश्वासो नकर्तव्यइत्यर्थः ॥ ११ ॥ सूपचारःशाठ्यवर्जितादरःप्रसन्नात्माशुद्धचित्तः आलवान्धृतिमान् प्रभुर्जितकामादिदोषः ॥ १२ ॥